

herätyskristillisen yhteiskuntateorian keskiöön. Hän ottaa etäisyyttä augustinolaiseen käsitykseen, jonka mukaan ihmisten järjellisyys tekee heistä Jumalan kuvia, ja määrittelee Jumalan kuvan (*imago Dei*) pikemminkin "siksi suhteeksi Jumalaan, joka vallitsee, kun olemme Jumalalle kuuliaisia", "heijastamme Hänen tahtoaan ja siten kannamme Hänen kuvaansa" (s. 52–53).

Sider liittää määritelmänsä myös kolminaisuusoppiin. Koska kolmiyhteinen Jumala on itsessään yhteisö, Jumalan kuvana elämisen on hänen mukaansa merkittävä myös ihmiselle ennen muuta yhteisöllisyyttä, "rakastavaa monenkeskeistä keskinäisriippuvuutta" (s. 53) ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden tavoittelamista. Evankelikaalina hän korostaa kuitenkin, että lopulta vain uudestisyntyminen Jeesuksessa Kristuksessa ja sitä kautta saatu Pyhän Hengen voima mahdollistavat peräänkuulutetun yhteisöllisyyden syntymisen ja ylläpidon.

Näistä lähtökohdista kumpuaa kaksi perusteesiä. Yhtäältä Sider korostaa evankelikaalisen heräämisen läpikäyneiden erityistä, jopa yksinoikeudellista vastuuta Jumalan eskatologisina "työtovereina" (s. 62), joiden on vähittäin saatettava Jumalan valtakunta maan päälle. Muilla kuin evankelikaalisilla kristityillä voi hänen mukaansa olla vain vähäinen rooli tässä työssä, sillä he eivät täytä kaikkia evankelikaalisesti ymmärretyn *imago Dei* -tulkinnan asettamia vaatimuksia.

Toiseksi Sider pyrkii irti varsinkin Yhdysvaltain kristillistä oikeistoa jo parinkymmenen vuoden ajan määrittäneestä pietistis-individualistisesta keskittymisestä moraalityönsäädäntöön. Herätyskristittyjen tulisi hänen mukaansa lakkaamatta painostaa julkista valtaa poliittisiin ratkaisuihin, jotka tukevat ja mahdollistavat ennen kaikkea yhteisöllisyyden, ei pietistisen uskon, liisääntymistä. Myös perinteinen moraalilainsäädäntö on Siderista tärkeää, mutta hän haluaa etsiä ratkaisuja amerikkalaisen perheen,

avioliiton ja kaupunkien kriiseihin ennen muuta yhteiskunnalliskenteellisen reformin avulla. Keskitetty valtiovalta ei hänestä kuitenkaan ole sopivin rakenteellisen reformin toteuttaja vaan hän etsii uudenlaista julkisen vallan ja kansalaisyhteiskunnan yhteistyötä, joka ensisijaistaisi jälkimmäistä ja lisäksi yhteisöllisyyttä.

Teoreettisen viitekehityksensä lisäksi Siderin teos pyrkii esittämään alustavia yleisiä suosituksia siitä, miten hänen hahmottelemaansa uutta evankelikaalista yhteiskuntateoriaa tulisi soveltaa nyky-yhteiskunnan spesifeihin haasteisiin. Näitä haasteita käsittelevä osuus hänen kirjastaan on jaettu yhdeksään kappaleeseen, joista kukin tarttuu yhteen suureen kiistakysymykseen.

Erityisen ansiokkaita ovat Siderin pohdinnat luomakunnan hoiivasta ja valtiokeskeisen hyvinvointimallin haastavasta uskontopohjaisesta sosiaalihuollosta. Myös Siderin kärkevä tuomio presidentti George W. Bushin aikana harjoitetulle ulkopoliittiselle unilateralisimmille kumpuaa hänen yhteisöllisyyden vaatimuksestaan, samoin hänen vaatimuksensa perinteisen perhemallin priorisoimisesta ja tukemisesta. Näitä ja muita käytännön politiikanteon suosituksia on mahdotonta asettaa perinteiselle oikeisto/vasemmisto-akselille, sillä Sider pohjaa kunkin tarkkaan argumentoituun raamatulliseen perustaan, mikä ohjaa häntä maansa puoluepoliittisten jakolinjojen ja niille tyypillisten tehtävänasetteluiden ohi ja yläpuolelle.

Siderin teos on välttämätöntä luettavaa kaikille, joita kiinnostaa yhdysvaltalaisen evankelikaalisen teologian ja yhteiskuntateorian nykytila ja kehityssuunta. Miltei puoli vuosisataa Sider on kirjoittanut viimeisimmän kirjansa tematiikasta, ja vuonna 1973 perustetun Evangelicals for Social Action -järjestönsä kautta hän on myös lakkaamatta pyrkinyt todentamaan omaa versiotaan poliittisesti osaa ottavasta evankelikalismista. Vasta tässä kirjassa pitkään jatkunut työ saa an-

saitsemansa vakuuttavan, kokonaisvaltaisen teoreettisen viitekehityksen.

MARKKU RUOTSILA
DOS., HELSINKI

ANDERS JARLERT (TOIM.)
"Bäste biskop!"
Korrespondensen mellan
drottning Victoria och
biskop Gottfried Billing
1900–1924. Meddelanden
från kyrkohistoriska ar-
kivet i Lund. Ny föld
10. Lunds Universitets
Kyrkohistoriska Arkiv.
Malmö 2010. 88 s.

Historiassa on aina kyse nykypäivästä. Kirjoittaessaan menneisyydestä historioitsija kirjoittaa myös nykyisyydestä. Tästä historian tutkimukselle nykyään jo lähes latteasta truisimista voi vakuuttua selaillessaan Lundin yliopiston kirkkohistorian professorin, Suomessakin eri aiheitaan tunnetun Anders Jarlertin uunituoretta kirjasta kuningatar Victorian ja hänen rippi-isänsä, piispa Gottfried Billingin välisestä kirjeenvaihdosta viime vuosisadan alussa. Vaikka Lundin kirkkohistoriallisilla lähdejulkaisuilla on toki pitkät ja kunniakkaat perinteet aina Hilding Pleijelin päiviin asti 1930-luvulle, tämän kirjan ajankohtaisuus on tiukasti sidoksissa laajat kansanjoukot kesäkuussa 2010 Ruotsissa hurmanneisiin kuninkaallisiin häihin. Päähenkilön etunimen identtisyys kruununprinsessa Victorian kanssa on tietysti sattumaa, mutta sellaisenaan tämäkin pieni yksityiskohta alleviivaa tämän kirjan ehkä jo hieman hii-pumassa olevaa ajankohtaisuutta. Edellä sanottu ei luonnollisestikaan sano mitään arvioitavan teoksen laadusta, eikä sulje pois Jarlertin vakavaa tieteellistä pyrkimystä työstää tämän materiaalin pohjalta tutkimus kuningatar Victorian uskonnollisuudesta ja sisäisestä elämästä.

Teos alkaa päähenkilöiden esitelyllä. Drottning Victoria, alun perin Sophia Maria Victoria, oli Badenin prinsessa, joka syntyi elokuussa 1862 Karlsruhessa ja kuoli 77-vuotiaana huhtikuussa 1930 Roomassa. Hänen vanhempansa olivat Badenin suurherttua Fredrik I ja Preussin prinsessa Luise. Victoria avioitui ainakin osin poliittisista syistä Ruotsin perintöprinssin, sittemmin kuninkaan Kustaa V:n kanssa. Tämä teki hänestä aluksi Vermlannin herttuattaren, Ruotsin ja Norjan kruununprinsessan sekä vuodesta 1907 alkaen Ruotsin kuningattaren. Ruotsin ja Norjan välisen unionin rauettua 1905 arvonimestä pudotettiin pois viittaus Norjan kruununperimykseen. Victorialla oli paitsi saksalaisia myös ruotsalaisia sukujuria. Hänen isänsä äiti oli Kustaa IV Aadolfin tytär eli siis Kustaa III:n lapsenlapsi — mikäli oletamme kustavilaisista juoruista piittaamatta Kustaa III:n Kustaa IV Adolfin isäksi. Suora sukulinja Kustaa Vaasaan oli 1900-luvun alussa vielä painava meriitti Ruotsin kuningashuoneessa. Kirjeenvaihdon alkaessa Victoria oli 48-vuotias kruununprinsessa, ei enää viaton nuori tyttö, vaan kosmopoliitti kruununupseeri.

Kirjeenvaihdon toinen osapuoli, piispa Gottfried Leonard Billing oli kruununprinsessaa sopivasti vanhempi. Hän oli syntynyt maanmittarin poikana Skånessa huhtikuussa 1841 Önnestadissa. Billing avioitui 1868 Frida Bringin, piispa Ebbe Gustav Bringin tyttären kanssa. Billingistä tuli 1884 Västeråsin piispa ja seuraavana vuonna ylihovisaarnaaja. Tähän virkaan kuului kuninkaallisen perheen sielunhoito. Vuonna 1898 Billing pääsi Lundin piispaksi, mutta säilytti myös postinsa ylihovisaarnaajana. Näissä viroissa hän siis oli kirjeenvaihdon alkaessa. Billing oli tuolloin 59-vuotias. Huhtikuussa 1918 täytettyään 77 vuotta Billing yritti jättää virkansa ylihovisaarnaajana, mutta kuningatar vaati häntä jatkamaan. Vielä tammikuussa 1924 hän yritti taivuttaa Billingiä jatkamaan tässä tehtävässä. Kirjeenvaihto heidän välil-

lään päättyi uudenvuoden aattona 1924, vain lyhyen aikaa ennen Billingin kuolemaa seuraavan vuoden tammikuussa. Kuollessaan Billing oli 83-vuotias.

Jarletin julkaisema kokoelma on osittain yksipuolinen, sillä se sisältää selvästi enemmän kruununprinsessan ja kuningattaren kuin piispan kirjoittamia kirjeitä. Tämä johtuu siitä, että viimeksi mainitut ovat huomattavalta osaltaan tuhoutuneet lukuun ottamatta vuosia 1916–1925. Tietoa varhaisemmista Billingin kruununprinsessalle kirjoittamista kirjeistä sisältyy tosin eräisiin muihin lähteisiin, muun muassa hänen vaimolleen lähettämiin kirjeisiin, joissa hän viittaa hoviin osoittamiinsa kirjeisiin. Säilyneiden kirjeiden avulla Jarlert päättelee, että piispa oli kirjeenvaihdossa ahkerampi osapuoli, joka lukuisissa kirjeissään otti osaa, onnitteli ja rohkaisi. Kokoelma tarjoaa aineksia sekä Victorian sielunliikkeiden seuraamiseen että myös sielunhoidon historian tutkimukseen, joskin vain kirjeenvaihdon loppupuolelta.

Prinsessan ja kuningattaren kirjeitä piispa Billingille säilytetään Lundin yliopiston kirjastossa viimeksi mainitun kokoelmassa ja piispan tälle lähettämiä kirjeitä Bernadotte-suvun sukuarkistossa. Piispan vastaanottamat kirjeet on päivätty Tukholman lisäksi kuningattaren tekemiltä matkoilta milloin Karlsruhea milloin Venetsiasta. Tyyliiltään Victorian Billingille lähettämät kirjeet ovat vapaamuotoisia ja yksityisiä, vaikka puheenaiheet olivat usein yhteiskunnallisia, jopa poliittisia. Billingin kuningattarelle lähettämät kirjeet ovat muodollisempia ja henkivät paikoin suorastaan alamaista kunnioitusta. Tästä huolimatta syyskuussa 1923 Billing paljasti kärsivänsä perinnöllisestä masennuksesta (melankoliasta), mikä ilmeni muun muassa unetomuutena. Kuollessaan tammikuussa 1925 Billing kärsi omien sanojensa mukaan uskonnollisesta ja moraalista ahdistuksesta.

Kuningattaren ja kruununprinsessan kirjeissä piispa näyttä-

tyy luotettavana ystävänä. Victoria muistelee heidän kohtaamisiaan, kiittää osakseen tulleista huomionosoituksista, esirukouksista ja muistamisesta sekä arvioi kannustavassa sävyssä tämän puheita ja kannanottoja. Piispan syntymäpäivänä 27.4.1921 Baden Badenissa päiväämäänsä onnittelukirjeen liitteenä hän lähetti ystävälleen Saksasta kimpun kevätkukkia.

Ajan tapaan Victorian kirjeissä on runsaasti tietoja kuninkaallisen perheen elämästä ja voimista, myös terveydentilasta. Lokakuussa 1918 Billing joutui vaikeaan asemaan lohduttaessaan kuningattarta tämän menetettyä nuorimman poikansa prinssi Erik Gustaf Ludvig Albertin. Ensimmäisen maailmansodan päätyttyä helmikuussa 1919 kuningatar avautui äitinsä tunteista Saksan sodassa kärsimän tappion jälkeen. Ruhtinasvallasta luopumista Saksassa hän ei voinut ymmärtää.

Billingin poliittista toimintaa kruununprinsessa sivusi kirjeissään yleensä hienotunteisesti. Kuningattarena ollessaan Victoria pyrki tukemaan sielunhoitajaansa. Tämän jättäytymisen syyt pois valtiopäivien ensimmäisestä kamarista hän kirjoitti ymmärtävänsä. Teema oli esillä useissa kirjeissä 1903–1905 ja uudestaan 1912 Victorian jo tultua kuningattareksi.

Sen sijaan Ruotsin sisäpolitiikkaan Victoria puuttui hanakasti, varsinkin kruununprinsessana. Hän kommentoi toisinaan suorasukaisestikin hallitusta, jopa yksittäisiä ministereitä. Hänen suhtautumisensa päivänpolitiikkaan oli usein kiihkeää ja yksittäiset kysymykset herättivät hänessä voimakkaita tunteita, joita hän purki piispalle. Varsinkin liberaaleihin hän suhtautui nihkeästi.

Venäjän ja Japanin välisen sodan julmuudet kauhistuttivat kruununprinsessaa. Kirjeessään 19.8.1904 hän kysyi, miksi Kruununprinsessa ei kuitenkaan ollut pasifisti vaan kantoi kirjeissään toistuvasti huolta Ruotsin varustelutasosta, erityisesti panssarilaitoista, joita rakennettiin kiivaaseen

tahtiin sekä Saksassa että Isossa Britanniassa.

Norjan menettäminen 1905 kirvoitti kruununprinsessan valitteluihin ja pisteliääseen hallituksen kritiikkiin. Toisaalta juuri tällainen kansallinen katastrofi oli omiaan osoittamaan hänelle, mitä häneltä kuninkaallisena henkilönä ”tällaisina aikoina” odotettiin. Kirjeistä ilmenee, että kirjeenvaihdon välityksellä piispa Billingille avautui suora kanava myös kruununprinssiin, jolle – puolisolleen – Victoria kehotti piispaa kertomaan politiikassa kohtaamansa vastaiskut.

Osa kirjeistä kuvastaa hyvin kirjoittamistilannetta. Esimerkiksi Caprilla helmikuussa 1912 kuningatar kirjoitti piispalle merimiesten hengellisiä lauluja koskevassa asiassa. Tutustuttuaan virsikokoelmaan hän kommentoi sekä yksittäisiä virsiä että puhui merimiesten virsikirjan tarpeellisuudesta. Kuningatar ei kaihtanut kertoa, mitkä olivat hänen lempivirsiään eikä niitä, jotka hän oli yliviivannut ”sopimatmina”.

Kirjeiden valossa on mahdollista hahmotella Victorian uskonnollista maailmaa. Vaikka kuningattaren kiitoksissa piispan lohduttavista ja kannustavista sanoista kuvastuu kirjetyylille ominainen kohteliaisuus, on ilmeistä, että Victorialla oli hyvin kehittynyt velvollisuudentunto. Hänen peitettyä epävarmuuttaan hälvensivät puhe Jumalan hoidosta ja ohjauksesta. Kaitsemusaate oli hänelle keskeinen, mutta se ei tavallisesti peittänyt alleen reaalipoliittista keskustelua ja pohdintoja. Ensimmäisen maailmansodan puhkeaminen ja kuninkaan sairaus lujittivat kuitenkin Victorian kirjeiden vanhatestamentillista sävyä ja saivat hänet kirjoittamaan ”synkistä hetkistä ja syvistä laaksoista”. Niidenkään keskellä hän ei omien sanojensa mukaan menettänyt uskoaan Jumalan ohjaukseen ja pimeyttä seuraavaan auringon nousuun. Samat valoisat kielikuvat auringon säteiden koitosta jatkuivat myös vuonna 1918 kuningattaren kirjeissä sielunhoitajalleen.

Kuvatessaan synnyinmaansa oloja ensimmäisen maailmansodan jälkeen kuningatar Victoria heittäytyi niin ikään ”Jumalan käsiin”. Vaikka kaikki näytti käsittämättömältä hän tahtoi uskoa, että tapahtunut kuului Jumalan suureen suunnitelmaan. Vaikkei sitä voinut ymmärtää, se sisälsi kuitenkin Jumalan tahdon, joka aikaa myöten kävisi ymmärrettäväksi. Siksi hänelle jäi vain odotus ja tyytyminen Jumalan tahtoon.

Kuningatar Victoria oli kaikesta päätellen hurskas, mutta pietisti hän ei ollut: 1910-luvun ruotsalaisten herätysten kiihko ja synninsuru puuttuvat kirjeistä. Hän oli myös tarkka, millaisten uskonnollisten ryhmien hän salli nauttia kuninkaallista tukea. Saarnoilla ja hengellisillä kirjoilla oli kaikesta päätellen merkitystä hänelle. Esimerkiksi elokuussa 1912 hän pyysi Billingiä kirjoittamaan kaksi saarnaa tai hengellistä puhetta, jotka hän voisi liittää kuninkaan lahjaan. Marraskuussa 1912 hän pyysi tältä yksityistä joulusaamaa itselleen ja ruotsalaiselle yhteisölle viettäessään joulua kaukana Pohjois-Caprilla. Kirjeistä ei käy ilmi, millaisia saarnoja kuningatar arvosti, mutta marraskuussa 1917 hän satti hovisaarnaajiksi pyrkineiden saarnoja puseviksi. Pastori Carl Bergöta kuningatar luonnehti unettavaksi ja toivoi pääsevänsä tästä eroon. Joitain hovisaarnaajia hän kieltäytyi kategorisesti kuuntelemasta.

Jarlertin toimittama lähdejulkaisu on suppeudestaan huolimatta rikas ja antoisa kurkistus 1900-luvun alun Ruotsin hoviin ja eliitin yksityiselämään. Kirja vie mukanaan myös ne, jotka ovat prinsessoille allergisia. Suppeissa johdanto-osissa Jarlert valottaa kirjekulttuurin historiaa ja tekee perusteellisesti selkoa lähes kaikesta tämän teoksen taustoista. Kirjanen on kokoneen tutkijan vankasti toimittama lähdeaineisto, jonka ääreen nohohtuu hetkeksi sellaisen maailman viimeisiin päiviin, jota ei enää ole.

ESKO M. LAINE
DOS., HELSINKI

MIGUEL DE UNAMUNO

Traaginen elämäntunto.
Suom. Tapani Kilpeläinen.
Jälkisanat Tuukka Tomperi.
Niin & näin -kirjat.
Eurooppalaisen filosofian
seura ry: Tampere 2009.
479 s.

”Älköön Jumala antako sinulle rauhaa, vaan armon.” Näin päättyy espanjalaisen teologis-filosofisen ajattelijan Miguel de Unamunon (1864–1936) pääteoksena pidetty esseekokoelma, joka vuonna 2009 on julkaistu suomenoksena otsikolla *Traaginen elämäntunto*. Teoksen kaikki 12 lukua ilmestyivät erillisinä esseinä *España moderna* -aikakauslehdessä vuonna 1912 ja kirjana vuotta myöhemmin. Koko otsikko suomeksi on *Elämän traagisesta tunnosta ihmisissä ja kansoissa*. Teoksen sisällön kanssa paremmin yhtenevä suomenkielisen laitoksen otsikko olisikin *Traagisesta elämäntunnosta*. Se selvittäisi paremmin, että Unamunon kirjoittelun tarkoitus ei ole antaa valmista ratkaisua elämän peruskysymyksiin vaan tarjota lukijalle ärsykeitä oman ajattelunsa kehittelyyn. Unamuno tuli tunnetuksi yksipuolisten näkökulmien leppymättömänä kriitikkona. Hänen tunnettu lausumansa on: mikäli joku tunnustautuisi ”unamunistiksi”, hän, Unamuno itse, olisi ensimmäinen ”antiunamunisti”.

Jännitteitä ja traagisuutta ei puuttunut Unamunon omastakaan elämästä. Syntyperältään hän oli baski, kotoisin Espanjan puoleisen Baskimaan pääkaupungista Bilbaosta, mutta hänen kotiväkensä oli maksanut espanjalaiset elintavat eivätkä he myöskään puhuneet baskikieltä. Unamuno väitelli 20-vuotiaana filosofian tohtoriksi baskikansan alkuperän ja esihistorian kritiikkiä koskevalla väitöskirjalla. Keskeisin väitöstutkimuksen tulos oli, että yleinen käsitys baskikansan polveutumisesta muinaisiberisistä kansoista ei pidä paikkaansa. Baskien esihistoria jää hä-